

Yazışma Adresi
Correspondence Address

Ahmet GÖKTAŞ
Bitlis Eren Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakültesi,
Hemşirelik Bölümü,
Bitlis, Türkiye
agoktas.85@gmail.com

**Bu makalede yapılacak atf
Cite this article as**

Göktaş A, Buldukoğlu K.
Psikiyatri Hemşirelerinde
Mesleki Stres ve İş Doyumu
Akd Hemşirelik D 2022; 1(2): 63-70

Ahmet GÖKTAŞ
Bitlis Eren Üniversitesi,
Sağlık Bilimleri Fakültesi,
Hemşirelik Bölümü,
Bitlis, Türkiye

Kadriye BULDUKOĞLU
Akdeniz Üniversitesi,
Hemşirelik Fakültesi,
Psikiyatri Hemşireliği AD,
Antalya, Türkiye

Geliş tarihi / Received : May 20, 2022
Kabul tarihi / Accepted : Tem 20, 2022

Psikiyatri Hemşirelerinde Mesleki Stres ve İş Doyumu

Occupational Stress and Job Satisfaction in Psychiatric Nurses

ÖZET

Psikiyatri hemşireliği, hemşirelik disiplininin özelleşmiş bir alanıdır. Ruhsal sorunların kronik seyirli ve uzun süreli olması, hemşirelerin hasta ve yakınları ile devamlı etkileşim içinde olması, hastalarla kurulan ilişkilerin güçlüğü, hastaların saldırganlık riski taşıması ve psikiyatri kliniklerinin ağırlıklı olarak kapalı kapı sistemi ile hizmet vermesi gibi birçok etken, psikiyatri hemşirelerinin yoğun mesleki stres yaşamasına neden olmaktadır. Bu durum, hemşirelerde ciddi fiziksel ve psikososyal sıkıntılara, etkisi azalmış hizmet sunumuna ve tükenmişliğe, işten ayrılmaya ve yaşam kalitesinin düşmesine neden olabilmektedir. Psikiyatri hemşirelerinin yaşadığı mesleki stres, çalışma yaşamındaki iş doyumunu da önemli ölçüde etkilemektedir. İş doyumunu hemşirelerin başarılı ve üretken olabilmelerinin en önemli gereklerindendir. Hemşirelerin iş doyumları kişilik özellikleri, yoğun çalışma şekli, kurum politikaları, meslektaşların ve ekip üyelerinin tutumları gibi birçok değişkenden etkilenmektedir. Psikiyatri hemşirelerinde mesleki strese yol açan faktörlerin çoğu, hemşirelerin iş doyumunu da etkilemekte ve benzer olumsuz sonuçlara yol açabilmektedir. Bu bilgiler ışığında, bu derleme makalesinin amacı psikiyatri kliniklerinde çalışan hemşirelerin maruz kaldığı mesleki stres ve yanı sıra iş doyumunu hakkında genel bilgi sunarak, psikiyatri hemşirelerinde mesleki stres ve iş doyumunu etkileyen faktörleri incelemektir.

Anahtar Kelimeler

İş doyumunu, mesleki stres, psikiyatri hemşireliği, psikiyatri hemşiresi

ABSTRACT

Psychiatric nursing is a specialized field of nursing. Many factors such as the chronic and long duration of mental problems, the constant interaction of nurses with patients and their relatives, the difficulty of relationships with patients, the risk of aggression by patients, and the fact that psychiatry clinics serve predominantly with closed-door systems cause psychiatric nurses to experience intense occupational stress. This situation can cause serious physical and psychosocial problems in nurses, reduced service delivery and burnout, leaving the job and decrease in the quality of life. Occupational stress experienced by psychiatric nurses also significantly affects job satisfaction in working life. Job satisfaction is one of the most important requirements for nurses to be successful and productive. Job satisfaction of nurses is affected by many variables such as personality traits, intense working hours, institutional policies, and attitudes of colleagues and team members. Most of the factors that cause occupational stress in psychiatric nurses also affect the job

satisfaction of nurses and may lead to similar negative results. In the light of this information, the aim of this review article is to examine the factors affecting occupational stress and job satisfaction in psychiatric nurses by providing general information about the occupational stress and job satisfaction that nurses working in psychiatry clinics are exposed to.

Keywords

Job satisfaction, occupational stress, psychiatric nursing, psychiatric nurse

Alanla İlgili Bilinenler

- Hemşirelik disiplininin özel bir alanı olan psikiyatri hemşireliği alanında çalışan hemşirelerde mesleki strese yol açan ve iş doyumunu olumsuz etkileyen birçok faktör bulunmaktadır.

Makalenin Alana Katkısı

- Psikiyatri hemşirelerinde mesleki strese yol açan ve iş doyumunu olumsuz etkileyen faktörleri inceleyerek genel bilgi sunmak.

- Psikiyatri kliniklerinde çalışan hemşirelerde mesleki stres ve iş doyumunun literatürde yer aldığı ilk yıllardan günümüze kadar birbirine benzer faktörlerin ele alındığına dikkat çekmek.

GİRİŞ

Günümüz dünyasının hemen hemen her alanında etkisini gösteren en büyük problemlerden biri strestir. Türk Dil Kurumu'na (TDK) göre stres, canlı organizmada savunma uyandırıcı etkilere (stres faktörü) karşı oluşan savunma mekanizması ya da organizmada dayanıklılığı azaltan fiziksel ya da mental gerilimdir (1). Stresin güncel bilimsel tanımının, 1956 yılında Hans Selye tarafından yapıldığı belirtilmektedir. Selye stresi, uyarıcı ve cevap arasındaki etkileşimin bir sonucu olarak tanımlamıştır (2). Sinat ve Kutlu'nun (3) belirttiğine göre, bireyde strese neden olan ve stres tepkisi ortaya çıkaran durumlar temelde üç gruba ayrılır. Bunlardan birincisi, fiziksel çevre nedeniyle ortaya çıkan radyasyon, hava kirliliği, kalabalık, gürültü gibi stresörlerdir. İkincisi, psikososyal stresörler olarak adlandırılan günlük yaşamın getirdiği gerilimler ile gelişimsel ya da yaşam krizleridir. Üçüncüsü ise, iş ve çalışma yaşamına bağlı olarak ortaya çıkan aşırı yüklenme, ağır iş, zaman baskısı altında çalışma ve gece çalışma gibi faktörlerdir. Mesleki stres, çalışanın çalıştığı yerde kendi kapasite ve kaynaklarını aşan bir durum ile karşılaşmasıdır. Mesleki stres ayrıca, bireylerin çalıştıkları kurumda algıladıkları, değerlendirdikleri ve yaşadıkları olumsuzluklara karşı cevap arama sürecini ifade etmektedir (4). Mesleki stres neredeyse tüm meslek gruplarını olumsuz etkileyen bir durumdur. Özellikle sağlık çalışanları, doğrudan insan ile ilgilendiklerinden dolayı hatanın en az olması gereken bir mesleğe sahiptirler. Bu faktörlerin yanında

zorlu çalışma koşullarının olması, özlük hakları ile ilgili sorunlar ve mesleklerini yerine getirirken sürekli karşılaştıkları fiziksel ve psikolojik riskler mesleki stresin daha fazla ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Bu durum sağlık çalışanlarının güvenli ve huzurlu çalışmalarını olumsuz etkilemekte ve maruz kaldıkları bu strese bağlı olarak davranışsal, bedensel ve psikolojik tepkiler göstermektedirler (3).

Sağlık alanındaki en önemli disiplinlerden biri olan hemşirelikteki iş stresi, dünya çapında mesleği olumsuz etkileyen bir problem olarak kabul edilmektedir (5). Hemşirelik disiplininin özelleşmiş alanlarından biri psikiyatri hemşireliğidir (3). Psikiyatri hemşireliği sanat olarak kendiliğın amaçlı kullanımı, bilim olarak kuramların, araştırma sonuçlarının ve hemşirelik mesleğinin birçok rollerinin kullanımı ile hizmet sunan bir disiplindir (6). Psikiyatri hemşireleri, kilitli kliniklerde olağandışı bir çalışma ortamına sahip oldukları için hemşirelik mesleğiyle ilgili stresörlerin yanı sıra psikiyatrik hastalıklardan kaynaklı stresörlere de maruz kalmaktadır. Psikiyatrik hastalıkların kronik seyirli olması, hasta ve yakınları ile kurdukları iletişimin ve ilişkilerin güçlük arz etmesi, saldırgan hastaların bulunması, kapalı ortamlarda çalışmaları, ekip üyeleri arasındaki ilişkilerden kaynaklanan güçlükler hemşirelerin yoğun strese maruz kalmalarına neden olmaktadır (1,5,7,8). Bu nedenle, psikiyatri hemşireliği dünyanın en stresli mesleklerinden biri olarak kabul edilmekte ve psikiyatri hemşirelerinin en temel sorunlarından birinin iş stresi olduğu belirtilmektedir (5,9,10). Psikiyatri hemşireliği, hemşirelerin fiziksel ve psikolojik mesleki stres riskinin yanı sıra özel iş talepleri ile karşı karşıya kaldıkları için hemşireler açısından zorlu bir görev sayılmaktadır. Psikiyatri hemşirelerinin sorumlulukları, öncelikle insanların sağlığı, acısı, yası ve ölümü ile ilgilendikleri için ağırdır. Kendi sağlıklarını etkileyebilecek fiziksel ve zihinsel olarak çok yorucu görevlerde saatlerce çalışmaktadırlar. Bu nedenle, genel olarak başkalarına yardım etmek amacıyla kendileri açısından birçok şeyden vazgeçtikleri belirtilmektedir (5).

Psikiyatri hemşireleri bakım hizmeti sunarken kurumun, toplumun, meslektaşlarının, hasta ve hasta yakınlarının sahip olduğu özellikler nedeniyle birçok zorluk ve risklerle karşılaşmakta ve bu durum psikiyatri hemşirelerinde mesleki strese neden olmaktadır. Psikiyatri hemşireleri, kapalı kliniklerde sürekli gözlem ve karmaşık tedavi modellerine ihtiyacı olan hastalara bakım hizmeti sunmaktadır. Bu nedenle, psikiyatri hemşireleri birçok güçlükle karşılaşmakta ve mesleki strese maruz kalmaktadır. Özellikle kliniğın kapalı olmasının getirdiği baskı altında çalışmak, saldırgan hasta ve aileleri ile karşı karşıya gelmek hemşirelerin güvenliğini olumsuz etkilemektedir (3). Toplum ruh sağlığı hemşireleri arasında yapılan bir çalışmada hemşirelerin yarısının duygusal olarak tükendiğini ve hizmet alanlara elinden geldiğince kaliteli bakım

vermeye çalıştıklarını ancak vermek istedikleri bakımı tam olarak sağlayamadıklarını belirtmişlerdir (11). Mesleki stres ayrıca, psikiyatri hemşirelerinde ruh sağlığı bozukluklarına neden olmakta ve sağlık bakım hizmetini olumsuz etkilemektedir. Hemşireler, doktorlar ve diğer sağlık profesyonelleri arasındaki zayıf ve kopuk çalışma ilişkileri, ruh sağlığını bozan önemli stresörlerdir. Bunların yanı sıra, hasta ve ailelerinin zorlayıcı iletişim ve etkileşim biçimi, acil durumlar, fazla iş yükü ve yetkililerin olumsuz geri bildirimleri ve yetersiz desteği de önemli stresörler arasında sayılabilmektedir (5,7,9).

Mesleki stres, depresyon duyguları, çaresizlik ve umutsuzluk gibi belirtiler dahil olmak üzere duygusal tükenmeye yol açan en önemli sağlık problemlerinden biridir. Ayrıca, ruh sağlığı hemşirelerinde mesleki stres koroner kalp hastalıkları, hipertansiyon, madde bağımlılığı, ruhsal ve fiziksel iyilik halini azaltma, intihara yönelme gibi problemlere yol açmaktadır (7,12). Pompili ve arkadaşlarının (13) yaptığı çalışmada psikiyatri hemşirelerindeki mesleki stres ve tükenmişliğin umutsuzluk ve intihar göstergesi olabileceği ifade edilmiştir. Özellikle ümitsizliğin, intihar için çok önemli bir risk faktörü olduğu düşünülmektedir.

Çalışanların iş dışındaki stresi ile iş hayatında yaşadığı stres düzeyi onun çalışma ortamındaki iş doyumunu ile yakın bir ilişki içinde olup, birbirini etkilemektedir (14). İş doyumunu bireylerin başarılı, mutlu ve üretken olabilmelerinin en önemli etkenlerinden biri olmakla birlikte, çok boyutlu bir kavramdır. İş doyumunu, çalışanların fiziksel, ruhsal ve sosyal gereksinimlerinin beklentileri doğrultusunda karşılanma düzeyini ifade etmekte ve onların başarılı olabilmelerinin en önemli şartlarından biri olarak kabul edilmektedir (15,16). İş doyumunu, bireyin yaptığı iş ile ilgili genel tutumu ve iş hakkında sahip olduğu duyguları olarak tanımlanmakla birlikte, bu tanım kişiden kişiye ve aynı kişide zamandan zamana değişebilmektedir. Genel olarak çalışanın çalıştığı kurumdan ve işinden maddi ve manevi olarak aldıkları ile alması gerektiğine inandıkları arasındaki uyum ya da fark şeklinde tanımlanabilir (17,18). Hemşirelerin iş doyumları sahip oldukları bireysel özellikleri, çalışma koşulları, kurum politikaları, meslektaşlarının ve ekip üyelerinin tutumları gibi faktörlerden etkilenmektedir (16). Bu nedenle, hemşirelerin mesleki doyum sağlama-ları, üretken, mutlu ve verimli olmaları, verilen hizmetin kalitesini artırma açısından önemlidir (19).

Mesleki stres gibi iş doyumunu da her meslekte önem taşımaktadır. Ancak hemşirelikte ağır çalışma koşulları, düzensiz çalışma, yetersiz ücret, yetersiz mesleki saygınlık gibi faktörler iş doyumunu düşürebilmektedir. Bu durum, aynı zamanda iş veriminin düşmesine yol açabilmektedir (15). Doyumsuzluk diğer taraftan çalışana ruhsal olarak etkileyerek kaygıya neden olmakta, bu kaygının sürekli ve yoğun olması durumunda ruh

sağlığını olumsuz yönde etkileyebilmekte ve bıkkınlık, işi bırakma ve saldırganlık gibi istenmeyen davranışlara yol açabilmektedir (14).

İş doyumunu hemşirelik disiplininin özelleşmiş bir alanı olan psikiyatri hemşireliğinde özellikle üzerinde durulması gereken bir parametredir. Psikiyatri hastanelerinin ve kliniklerinin çalışma açısından zor alanlar olmasından dolayı, psikiyatri hemşirelerinde tükenmişlik yaygındır. Psikiyatri hastanelerinde çalışan hemşirelerin, diğer çalışanlarla karşılaştırıldığında en düşük iş doyumunu düzeyine sahip oldukları bildirilmektedir (17). Bu nedenle hemşireler arasındaki mesleki stres ve iş doyumunu, devam eden hemşire açığı ve yüksek iş hacmi nedeniyle dünya çapındaki araştırmacılar için büyük endişe kaynağı olmuştur (20). Bu bilgiler doğrultusunda, bu derleme makalesinin amacı, psikiyatri kliniklerinde çalışan hemşirelerin mesleki stres ve iş doyumunu hakkında genel bir bakış sunmak ve psikiyatri hemşirelerinde mesleki stres ve iş doyumunu etkileyen faktörleri incelemektir.

Mesleki Stresi Etkileyen Faktörler

Mesleki stres, "mesleğin gerekliliklerinin çalışanın yetenekleri, kaynakları ve ihtiyaçları ile uyuşmadığında ortaya çıkan zararlı, fiziksel ve duygusal bir durum" olarak tanımlanmaktadır (21,22).

Farklı psikiyatri hemşireliği alanlarında bulunan stresörlerin çeşitliliğini ve psikiyatri hemşirelerinde stres oluşturuvcu faktörleri bir ortamdan diğerine genellemek zordur. Bununla birlikte, psikiyatri hemşirelerinde mesleki strese neden olan stres faktörleri aşağıdaki gibi gruplanabilir (8):

- Hemşire-hemşire arasında, hemşire ve doktor arasında ya da hemşire ile diğer ekip üyeleri arasındaki ilişkilerden kaynaklanan güçlükler
- Yöneticilerin klinik liderlik yeteneği
- Psikiyatri hastalarının bakımıyla ilgili zorlanmalar (özellikle şiddet olayları)
- Değişim, idari talepler, örgütsel yapı, iş yerlerinin kültürel ortamı gibi örgütsel konular.

Literatüre göre iş yükü, intihar düşünceleri olan hastalar, psikiyatrik hastalıklara bağlı olarak ortaya çıkan ve öngörülemeyen hasta davranışları, hekim ve hastalarla olan iletişim problemleri ve yetersiz eğitim psikiyatri hemşireleri arasında belirlenen önemli mesleki stres kaynaklarıdır (23,24). Yapılan bir çalışmada psikiyatri hemşireleri için iş yükü ve çalışma ilişkileri önemli stres faktörleri olarak bulunmuştur. Aynı çalışmada belirlenen diğer başlıca stres faktörleri kişilerarası ilişkiler, yönetimsel rol ve ev/iş dengesi olarak görülmektedir. Ayrıca, klinik denetimin mesleki stresi azaltmada etkili olduğu görülmüştür (25). Kırsal bir bölgede çalışan psikiyatri hemşireleri ile yapılan bir çalışma, psikiyatri hemşirelerinin yüksek tükenmişlik düzeyine maruz kaldığını ve en önemli stres etkeninin "iş yükü" olduğunu bildirmektedir. Psikiyatri hemşirelerini etkileyen diğer stres

faktörleri ise, ölüm vakaları, hekimlerle çatışma, hastanın ve ailesinin duygusal ihtiyaçlarını gidermede kendini yetersiz hissetme (hazır olamama), destek eksikliği, diğer hemşirelerle çatışma ve tedavi ile ilgili belirsizlik olarak belirlenmiştir. Özellikle iş yükünün ağırlaşması, hastanın ve ailesinin duygusal ihtiyaçlarını gidermede kendini yetersiz hissetmeye yol açmaktadır. Hekimlerle çatışmanın, sağlık kurumlarında tıbbi hakimiyetin hala bir norm olduğu gerçeği göz önüne alındığında, işyerinde doğal olarak önemli bir stres faktörü olduğu sonucuna varılmıştır (26). Bu çalışma sonuçlarına bakıldığında psikiyatri hemşireleri için mesleki stres faktörü olarak özellikle "iş yükü" çarpıcı bir şekilde dikkati çekmektedir.

Ürdün'de yapılan bir çalışma hastalarla ilgili zorlukların, kaynak eksikliği ve iş yükünün psikiyatri hemşirelerinde yüksek düzeyde mesleki strese yol açtığını göstermiştir. Mesleki stres yaşam kalitesi ve sosyal destek puanları ile anlamlı ve negatif olarak ilişkilidir. Fiziksel ve sözlü olarak saldırıya maruz kalma ve mevcut işini bırakma niyetine sahip olma ile pozitif olarak ilişkili bulunmuştur. Ürdün psikiyatri hemşireleri arasındaki mesleki stresin en önemli faktörleri olarak sosyal destek eksikliği, sözlü saldırı, koçuş tipi klinikler ve işten ayrılma isteği saptanmıştır. Bu sonuçlar doğrultusunda, ruh sağlığı hemşireleri arasında mesleki stres riskini en aza indirmeyi ve sosyal desteği ve yaşam kalitesini iyileştirmeyi amaçlayan kapsamlı müdahalelere ihtiyaç olduğu vurgulanmıştır. Yine aynı çalışmada, ruh sağlığı hemşireleri arasında en yaygın beş mesleki stres faktörü, zor hastalarla ilgilenmek, tehlikeli ortamlarda yeterli korunmanın bulunmaması, eğitim programları ve atölyeler için mali kaynakların eksikliği, eksik ekipman ve atölye yetersizliği, yetersiz fiziksel çalışma koşulu olarak belirlenmiştir. En az görülen mesleki stres faktörleri ise, kişisel ve profesyonel rolleri birbirinden ayıramama, yeteneklerini fark edememe, aile ile yeterli zaman geçiremememe, hastanın duygusal ihtiyaçları ile ilgilenmek için yeterli beceriye sahip olamama hissi, arkadaşlık ve sosyal ilişki için yeterli zaman ayıramama olarak belirtilmiştir (27). Tayvan'da yapılan bir çalışmada da, psikiyatri hemşirelerinde algılanan mesleki stresin yetersiz işyeri desteği ve tehdit saldırısı ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Ayrıca, düşük genel sağlık durumu, iş kontrolü yetersizliği ve yüksek psikolojik talep algılanan mesleki stres ile ilişkilidir (28). Bu sonuçlara dikkat edildiğinde çalışma koşulları ve kendini sürekli tehdit altında hissetme, yetersiz eğitim programları ve yetersiz kurumsal ya da sosyal desteğin psikiyatri hemşireleri açısından önemli stres faktörü olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, hemşireler strese neden olan ev stresi, işteki çatışmalar, yetersiz personel alımı, kötü ekip çalışması, yetersiz eğitim ve kötü denetim gibi stres faktörleri ile başa çıkmak için eğitilmelidir. Çünkü stres hemşirelerde duygusal tükenmeye neden olmakta ve bu durum hemşirelerin bakımı altındaki hastalara

karşı olumsuz duygulara yol açmaktadır (29). Dawood ve arkadaşlarının (10) Suudi Arabistan'da yaptıkları çalışma sonuçlarına göre, psikiyatri hemşirelerinin çoğunun, psikiyatri hemşiresinin yeteneği, hasta tutumları, hemşirelikle ilgili tutumları, hasta ve hasta aileleri ile ilgili olumlu düşüncelere sahip olmalarına rağmen, orta düzeyde mesleki stres yaşadıkları sonucuna varılmıştır. Ayrıca, psikiyatri hemşiresi olarak çalışma deneyimi ve iletişim becerileri arasında; eğitim düzeyi ve psikiyatri hemşireliği becerileri arasında mesleki stres ölçeğinin iletişim alt boyutuna göre pozitif olarak anlamlı ilişki bulunmuştur. Aynı çalışmada, kadın ve erkek katılımcıların Psikiyatri Hemşiresi Mesleki Stres Ölçeği'nden aldıkları toplam ortalama puanları ve iletişim alt ölçeği puan ortalamalarına göre anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur. Bu sonuca göre erkek hemşirelerin mesleki stres düzeyi kadın hemşirelerden daha yüksektir. Zaki'nin (5) çalışmasında, mesleki stres ile psikiyatri hemşirelerinin yaşı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Ancak, mesleki stres ile psikiyatri hemşirelerinin mesleği ve eğitim düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Bu inceleme, psikiyatri hemşirelerinin mesleki stres faktörleri ve sonuçları ile ilgili genel bir çerçeve oluşturmuştur. Bu çerçevede sosyal ve kurumsal destek eksikliği, ekip üyeleri arasındaki çatışmalar, iş yükü, çalışma koşulları gibi faktörler psikiyatri hemşirelerini olumsuz etkileyen ve mesleki strese yol açan en önemli stres faktörleri olarak yer almaktadır. Bu faktörler dikkate alındığında, bu konunun literatürde ele alındığı ilk yıllarda ve son güncel kaynaklarda benzer problemlerin vurgulanıyor olması dikkat çekicidir. Bu faktörleri ortadan kaldırmak ya da mümkün olduğunca en aza indirmek için sosyal ve kurumsal önlemlerin hayata geçirilmesi, hemşirelerin mesleki strese yol açan faktörlerle baş edebilmeleri ve mesleki-özel yaşam arasındaki dengeyi sağlayabilmeleri için gerekli eğitimlerin verilmesi gerekmektedir. Özellikle psikiyatri kliniklerinde yeterli sayıda hemşirenin istihdam edilmesi iş yükünün azaltılması açısından önem arz etmektedir.

İş Doyumunu Etkileyen Faktörler

İş doyumunu düzeyi, kişinin işini sevmeye ya da sevmeme derecesidir. Birçok faktör kişilerin iş doyumunu etkileyebilmektedir (30). İş doyumunu etkileyen faktörler genel olarak iki grupta toplanabilmektedir. Bunlar; bireysel ve kurumsal/çevresel faktörlerdir. Bireysel faktörler; çalışanın yaşı, cinsiyeti, öğrenim düzeyi, medeni durumu, statüsü, hizmet süresi, sosyal ve kültürel çevre ve bireysel özellikleridir. Kurumsal/çevresel açıdan ise; işin niteliği, yönetim ve denetimi, ücret politikası, gelişme ve yükselme imkanları, fiziksel çalışma koşulları, ekip üyeleri, kurumsal ortam, yönetim şekli, iş yerindeki iletişim problemleri ve işyerinin sosyal ortamı gibi faktörlerdir (16,18,31). Yapılan bir çalışmaya göre,

psikiyatri hemşirelerinin iş doyum seviyelerini etkileyen ve iş yeri ile ilgili olan en önemli faktörler arasında iş yeri seçimi, iş rutini, görev dışı personel tahsisi, takım çalışması ve çalışma ortamı yer almaktadır (32). Ayrıca, kişisel sağlık, aylık gelir, sağlık sigortası kapsamı, hastalardan algılanan saygı, sosyal tanınma, hemşire-hekim işbirliği ve güven yüksek iş doyumunu ile önemli ölçüde ilişkili olduğu belirtilmektedir (33).

Hemşirelik ile ilgili yapılan iş doyumunu çalışmaları, iş doyumunu etkileyen çeşitli faktörlerden bahsedilmektedir. Konstantinos ve Christina'nın (8) belirttiğine göre, çalışmalarda aynı değişkenler test edildiği halde her birinde farklı sonuçlar ortaya çıktığı için bu konuda fikir birliği tam olarak sağlanamamıştır. Psikiyatri hemşireleri ile ilgili olarak, genel hemşirelik alanlarına nispeten az sayıda çalışma, iş doyumunun etkilerini incelemiştir. Çalışmaların çoğu, iş doyumunu üzerinde etkisi olan belirli faktörleri tanımlamaktan ziyade, stres ile iş doyumunu arasındaki negatif ilişkiyi açıklamaya çalışmıştır. Psikiyatri kliniklerinde rol çatışması, hemşire-doktor arasındaki işbirliği, stres, psikiyatrik yardım, kapalı klinik ortam gibi faktörlerin iş doyumunu üzerine etkileri incelenmiştir. Farrell ve Dares'in (34) Avustralya'da genel bir hastaneye bağlı bir psikiyatri biriminde çalışan psikiyatri hemşirelerinin iş doyum düzeyini değerlendirmek amacıyla yaptığı çalışmada özerklik eksikliğinin, hemşire ve yöneticiler arası iletişim yetersizliği, tanınma eksikliği gibi faktörlerin iş doyumunu ile ilgili olduğunu belirtmişlerdir.

Avustralya'da yapılan bir çalışmada adli alanlarda çalışan psikiyatri hemşirelerinin diğer alanlarda çalışan hemşirelere göre daha az tükenmişlik ve daha yüksek iş doyumunu sergiledikleri bulunmuştur. Bu bulgular adli psikiyatri hemşirelerinin sahip olduğu tehlikeli koşullar ışığında ele alındığında şaşırtıcı bulunmuştur (35). Matos ve arkadaşları (36) tarafından psikiyatri hemşirelerinde psikolojik sağlamlık ve iş doyumunu arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılan bir araştırmada hemşirelerde yüksek düzeyde psikolojik sağlamlık ve yüksek düzeyde iş doyumunu bulunmuştur. Mesleki statü ile ilgili doyumun yüksek, hekim-hemşire etkileşimi ile ilgili doyumun düşük bulunduğu çalışmaya katılan hemşirelerin büyük çoğunluğu iş doyumunu etkileyen en önemli faktörün ücret olduğunu belirtmiştir. Başka bir çalışmada ise, psikiyatri hemşirelerinin yeteneklerini kullanması ve başarı düzeylerinin yüksek olması ile iş doyumunu arasında orta düzeyde ilişki bulunduğunu göstermektedir. Çalışmaya katılan hemşirelerin genel iş doyumununun tatmin edici olduğu ve katılımcıların, yetenek kullanımı (%86) ve başarı (%83) ile en büyük doyumunu aldıklarını belirtmiştir. Hemşirelerin %67'si iş arkadaşlarından, %52'si ise verilen ücretten memnun kaldığını belirtmiştir. Hemşirelere göre ücret bir problem olmasına rağmen, güvenlik, yönetim çatışması, iş ve aile ihtiyaçlarının giderilmesi gibi diğer faktörler ele alındığı

takdirde, psikiyatri hemşirelerinin iş doyumunun artmasına yardımcı olacağı belirtilmektedir (17).

Psikiyatri hemşiresi yöneticilerinin, çalışanlarının memnuniyetini izlemeleri ve kariyerlerinin her aşamasında hemşireleri korumak için gerekli tedbirleri alması gerekmektedir. Psikiyatri hemşireliğini toplumda mesleğe girecek kişilere daha cazip hale getirmek için var olan güçlüklerle çözüm üretmeli, çalışmakta olanları korumalı ve mesleki ve işyeri koşulları iyileştirilmelidir. Yönetim tarafından çalışanlara saygı gösterilmesi, iletişimde açıklığın teşvik edilmesi ve uygulanması, var olan şikayetlere yanıt verilmesi ve adaletin sağlanması gibi girişimlerin psikiyatri hemşirelerinin iş doyumunu artırmak için dikkate alınması gereken faktörlerdir. Ayrıca güvenlik, iş ve aile ihtiyaçlarını dengeleme gibi faktörler de ele alınmalıdır. Bu tür faktörlerin tatmin edici bir şekilde ele alınması halinde, psikiyatri hemşireliğine kalifiye personelin çekilmesi ve elde tutulması daha kolay bir duruma gelmesi mümkün olabilmektedir (17). Ayrıca, hem işyerinde hem de yaşamlarında daha fazla iş kontrolü ve sosyal destek sahibi olduklarını düşünen hemşirelerin daha sağlıklı ve iş doyumunun daha yüksek olduğu belirtilmiştir. Çok disiplinli bir ekipte çalışmak ve işyerinde iş kontrolünü en üst düzeye çıkarmak için ekip odaklı yaklaşımlar psikiyatri hemşirelerinin iyilik haline katkıda bulunmaktadır. Bu tür multidisipliner yaklaşımların hemşirelerin mesleki rollerini geliştirmede ve hemşirelerin çalışma hayatlarını iyileştirmede de önemli rol oynamaktadır (38). Bu çalışma sonuçları dikkate alındığında iş doyumunu açısından çalışma ortamının psikiyatri hemşireleri için ne kadar önemli bir faktör olduğu görünmektedir. Ward ve Cowman'ın (32) çalışmasında da çalışma ortamının önemi vurgulanmaktadır. Tayvan'da yakında zamanda yapılmış bir çalışmanın sonuçları bu bilgiyi desteklemektedir. Bu çalışmada hemşirelerin büyük çoğunluğunun (%73) mesleğinden doyum aldığı bulunmuştur. Çalışmada kaliteli çalışma ortamı ile iş doyumunu arasında pozitif bir ilişki olduğu saptanmıştır (38). Konu ile ilgili yapılan başka bir araştırmada da uygun çalışma ortamının oluşturulmasının ve kişilerarası ilişkilerin kurulması ve sürdürülmesinin mesleki stresi azalttığını, iş doyum düzeylerini artırdığını ve böylece psikiyatri hemşireleri arasında işte kalma oranını iyileştirdiğini ortaya koymuştur (39). İş doyumunu yüksek olduğu halde çalışma ortamındaki ilişkiler ve çevresel faktörlerden dolayı işi bırakma niyetinde olan psikiyatri hemşirelerinin bulunması da çalışma ortamının önemini ortaya koymaktadır (40).

İş doyumunu ile ilgili olan bu bölümde iş doyumunu etkileyen ve iş doyumuna katkıda bulunan faktörler ele alınmıştır. Ön plana çıkan en önemli faktörlerin kurumsal/çevresel faktörleri olduğu görülmektedir. Aylık gelir, ücret gibi faktörler psikiyatri hemşirelerinin iş doyumunu açısından önemli faktörler olmakla birlikte "çalışma

ortamı" ile ilgili faktörler daha çok ön plana çıkmaktadır. Bu durum başta güvenlik olmak üzere psikiyatri hemşirelerinin çalışma ortamları ile ilgili iyileştirmelerin yapılmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Yapılacak iyileştirmeler ve müdahaleler mesleğe girecek kişiler açısından da önem taşımaktadır. Psikiyatri kliniklerindeki iyileştirmelerde hemşirelerin iş ve aile ihtiyaçlarının dengelenmesi desteklenmelidir. Ayrıca, hemşireliğin alt dalları dikkate alınarak psikiyatri hemşireliği alanında uzmanlaşmış hemşirelerin desteklenmesi, psikiyatri kliniklerinde istihdam edilmesi çalışma ortamı ile ilgili iyileştirmelerde önemli katkıları olacağı düşünülmektedir. Ülkemizdeki uzman hemşirelerin durumu dikkate alındığında aralarında psikiyatri hemşirelerinin de olduğu birçok hemşirenin kendi uzmanlık alanında istihdam edilmediği bir gerçektir. Psikiyatri hemşirelerinin kendi uzmanlık alanında istihdam edilmesi onların iş doyumuna katkı sağlamakla birlikte iş doyumunu olumsuz etkileyen "çalışma ortamı" ile ilgili faktörlerin iyileştirilmesinde de kilit rol oynayacağı düşünülmektedir.

SONUÇ

Bu makalede psikiyatri hemşirelerinde mesleki stres ve iş doyumunu etkileyen faktörler ve konu ile ilgili çalışma sonuçları sunulmuştur. Çalışma sonuçlarına göre, psikiyatri hemşirelerinde mesleki stres ve iş doyumunu düzeyini etkileyen birçok faktör ele alınmıştır. Bu faktörlerden en çok dikkat çeken hemşire eksikliği, iş yükünün fazla olması, ücret, hasta profili, yöneticilerin tutumu, fiziksel koşullar, beceri eksikliği, ekip üyeleri arasında iletişim eksikliği, ekip üyelerinden yeterince destek alamama, özellikle doktor ve hemşire arasındaki çatışmalar ve sosyal destek eksikliğidir. Hem mesleki stres hem de iş doyumunu açısından psikiyatri hemşirelerini etkileyen faktörlerin bu konunun literatürde yer aldığı ilk yıllardan günümüze kadar birbirine benzer faktörler olduğu görülmektedir. Özellikle mesleki stres açısından "iş yükü", iş doyumunu açısından ise "çalışma ortamı" ön plana çıkmaktadır.

Psikiyatri hemşirelerini ve hasta bakımını önemli boyutta etkileyen mesleki stres ve iş doyumunu konusunda hemşire yöneticilere büyük görevler düşmektedir. Mesleki stres ve iş doyumunu etkileyen faktörlerin kurumsal olarak ele alınması, bu faktörlerle baş etme ile ilgili hemşirelere eğitim programlarının düzenlenmesi ve kaliteli çalışma ortamı sağlamak için iyileştirici ve geliştirici önlemlerin alınması gerekmektedir. Psikiyatri hemşireliğini, toplumda mesleğe girecek kişilere daha cazip hale getirmek için var olan güçlüklerle çözüm üretilmeli, iletişimde açıklık sağlanmalı, çalışmakta olanlar korunmalı, saygı gösterilmeli ve işyeri koşulları iyileştirilmelidir. Bu düzenlemelerin doyum verici bir şekilde ele alınması halinde, psikiyatri hemşireliğine kalifiye personelin çekilmesi ve elde tutulması daha kolay olacağı düşünülmektedir.

Yazar Katkıları:

Çalışma Fikri (Konsepti) ve Tasarımı: AG, KB.; Veri Toplama / Literatür Tarama: AG.; Verilerin Analizi ve Yorumlanması: AG, KB.; Makalenin Hazırlanması: AG.; Yayınlanacak Son Haline Onay Verilmesi: AG, KB.

Çıkar Çatışması:

Yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

1. TDK. Available from: <https://sozluk.gov.tr/> (Accessed 14th March 2022).
2. Clegg A. Occupational stress in nursing: a review of the literature. *J Nurs Manage.* 2001;9(2):101-106.
3. Sinat Ö, Kutlu Y. Psikiyatri Kliniklerinde Çalışan Hemşirelerde Tükenmişlik. *I.U.F.N. Hem. Derg.* 2009;17(3):174-183.
4. Aydın GÇ, Aytaç S, Şanlı Y. Hemşirelerde Algılanan Stres ve Stres Semptomlarının İşten Ayrılma Eğilimi Üzerindeki Etkisi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi.* 2020;özel sayı:526-538.
5. Zaki R. Job Stress and Self-Efficacy among Psychiatric Nursing Working in Mental Health Hospitals at Cairo, Egypt. *Journal of Education and Practice.* 2016;7(20):103-113.
6. Kızılırmak M. Psikiyatri ve Psikiyatri Hemşireliğinin Tarihçesi. In: Gürhan N, ed. *Ruh Sağlığı ve Psikiyatri Hemşireliği.* Ankara: Ankara Nobel Tıp Kitabevleri; 2016. p.15-41.
7. Alharbi S, Hasan AA. Occupational Stress, Coping Strategies, and Quality of Life among Nurses in General and Psychiatric Setting in Jeddah City-KSA. *OJPsych.* 2019;9:124-137.
8. Konstantinos N, Christina O. Factors influencing stress and job satisfaction of nurses working in psychiatric units: a research review. *Health science journal.* 2008;2(4).
9. Yada H, Abe H, Funakoshi Y, Omori H, Matsuo H, Ishida Y, et al. Development of the psychiatric nurse job stressor scale (PNJSS). *PCN.* 2011;65(6):567-575.
10. Dawood E, Mitsu R, Monica A. Perceived Psychiatric Nurses Job Stress: A cross sectional study. *IOSR-JNHS.* 2017;6(2):37-47.
11. Edwards D, Burnard P, Coyle D, Fothergill A, Hannigan B. Stressors, moderators and stress outcomes: findings from the All-Wales Community Mental Health Nurse Study. *J Psychiatr Ment Health Nurs.* 2000;7(6): 529-537.
12. Mann S, Cowburn J. Emotional labour and stress within mental health nursing. *J Psychiatr Ment Health Nurs.* 2005;12(2):154-162.
13. Pompili M, Rinaldi G, Lester D, Girardi P, Ruberto A, Tatarelli R. Hopelessness and suicide risk emerge in psychiatric nurses suffering from burnout and using specific defense mechanisms. *Archives of Psychiatric Nursing.* 2006;20(3):135-143.
14. Özkaya MO, Yakın V, Ekinci T. Stres düzeylerinin çalışanların iş doyumunu üzerine etkisi Celal Bayar Üniversitesi çalışanları üzerine ampirik bir araştırma. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi.* 2008;15(1):163-179.
15. Durmuş S, Günay O. Hemşirelerde iş doyumunu ve anksiyete düzeyini etkileyen faktörler. *Erciyes Tıp Dergisi.* 2007;29(2):139-146.
16. Aksoy NM, Polat C. Akdeniz Bölgesindeki Bir İlde Üç Farklı Hastanenin Cerrahi Birimlerinde Çalışan Hemşirelerin İş Doyumu ve Etkileyen Faktörler. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi.* 2013;10(2): 45-53.
17. Sharp TP. Job satisfaction among psychiatric registered nurses in New England. *J Psychiatr Ment Health Nurs.* 2008;15(5):374-378.
18. Çam O, Yıldırım S. Hemşirelerde iş doyumunu etkileyen faktörler. *Türkiye Klinikleri J Nurs Sci.* 2010;2(1):64-70.
19. Kahraman G, Engin E, Dülgerler Ş, Öztürk E. Yoğun bakım hemşirelerinin iş doyumları ve etkileyen faktörler. *DEUHYO ED.* 2011;4(1):12-18.2.
20. Tao L, Guo H, Liu S, Li J. Work stress and job satisfaction of community health nurses in Southwest China. *Biomed Res.* 2018;29(3).
21. Kakemam E, Raeissi P, Raoofi S, Soltani A, Sokhanvar M, Visentin DC, et al. Occupational stress and associated risk factors among nurses: a cross-sectional study. *Contemporary nurse.* 2019;55(2-3):237-249.
22. Girma B, Nigussie J, Molla A, Mareg M. Occupational stress and associated factors among health care professionals in Ethiopia: a systematic review and meta-analysis. *BMC Public Health.* 2021;21(1):1-10.

23. Hasan AA, Elsayed S, Tumah H. Occupational stress, coping strategies, and psychological-related outcomes of nurses working in psychiatric hospitals. *Perspectives in psychiatric care*. 2018;54(4), 514-522.
24. Hasan AA, Tumah H. The correlation between occupational stress, coping strategies, and the levels of psychological distress among nurses working in mental health hospital in Jordan. *Perspectives in psychiatric care*. 2019;55(2), 153-160.
25. Cottrell S. Occupational stress and job satisfaction in mental health nursing: focused interventions through evidence-based assessment. *J Psychiatr Ment Health Nurs*. 2001;8(2):157-164.
26. Pinikahana J, Happell B. Stress, burnout and job satisfaction in rural psychiatric nurses: a Victorian study. *Aust. J. Rural Health*. 2004;12(3):120-125.
27. Hamaideh SH. Occupational stress, social support, and quality of life among Jordanian mental health nurses. *Issues in mental health nursing*. 2011;33(1):15-23.
28. Shen HC, Cheng Y, Tsai PJ, Guo YL. Occupational stress in nurses in psychiatric institutions in Taiwan. *J Occup Health*. 2005;47(3):218-225.
29. Kane PP. Stress causing psychiatric illness among nurses. *Ind j occup envnt med*. 2009;13:1-5.
30. Gulavani A, Shinde M. Occupational stress and job satisfaction among nurses. *International Journal of Science and Research (IJSR)*. 2014;3(4):733-740.
31. Aksu G, Acuner AM, Tabak RS. Sağlık Bakanlığı merkez ve taşra teşkilatı yöneticilerinin iş doyumuna yönelik bir araştırma (Ankara Örneği). *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*. 2002;55(4):271-282.
32. Ward M, Cowman S. Job satisfaction in psychiatric nursing. *J Psychiatr Ment Health Nurs*. 2007;14(5):454-461.
33. Zhou H, Jiang F, Rakofsky J, Hu L, Liu T, Wu S, et al. Job satisfaction and associated factors among psychiatric nurses in tertiary psychiatric hospitals: Results from a nationwide cross-sectional study. *J Adv Nurs*. 2019;75:3619-3630.
34. Farrell GA, Dares G. Nursing staff satisfaction on a mental health unit. *International Journal of Mental Health Nursing*. 1999;8(2):51-57.
35. Happell B, Martin T, Pinikahana J. Burnout and job satisfaction: a comparative study of psychiatric nurses from forensic and a mainstream mental health service. *International journal of mental health nursing*. 2003;12(1):39-47.
36. Matos PS, Neushotz LA, Griffin MTQ, Fitzpatrick JJ. An exploratory study of resilience and job satisfaction among psychiatric nurses working in inpatient units. *International journal of mental health nursing*. 2010;19(5):307-312.
37. Munro L, Rodwell J, Harding L. Assessing occupational stress in psychiatric nurses using the full job strain model: the value of social support to nurses. *International Journal of Nursing Studies*. 1998;35(6):339-345.
38. Lin CF, Lai FC, Huang WR, Huang CI, Hsieh CJ. Satisfaction with the quality nursing work environment among psychiatric nurses working in acute care general hospitals. *The Journal of Nursing Research*. 2019;28(2):e76.
39. Matsumoto Y, Yoshioka SI. Factors influencing psychiatric nurses' job satisfaction levels: Focusing on their frequency of experiencing negative emotions toward patients and support at their workplaces. *Yonago acta medica*. 2019;62(4):293-304.
40. Kagwe j, Jones S, Johnson SL. Factors Related to Intention to Leave and Job Satisfaction among Registered Nurses at a Large Psychiatric Hospital. *Issues in Mental Health Nursing*. 2019;40(9):754-759,